

**Jaarlijks evaluatieverslag over het vangnetmechanisme van de
detailhandelsprijzen voor gas en elektriciteit met betrekking tot het jaar 2017**

*In het kader van de verlenging van het mechanisme ingevoerd bij de wet van 8 januari 2012
tot wijziging van de wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie
van de elektriciteitsmarkt en de wet van 12 april 1965 betreffende het vervoer
van gasachtige producten en andere door middel van leidingen*

Oktober 2017

Inhoudsopgave

1 Inleiding	1
2 Maatregelen in verband met de gas- en elektriciteitsmarkt.....	2
2.1 Het vangnetmechanisme	2
2.2 Maatregelen ter bevordering van de concurrentie.....	4
3 Samenstelling van de energieprijzen voor huishoudelijke afnemers	6
4 De energiecomponent van de variabeleprijcontracten.....	8
4.1 De gebruikte indexeringsmethode.....	9
4.2 Ontwikkeling.....	11
4.3 Vergelijking van het verloop van de energiecomponent volgens de oude en de nieuwe parameters	13
5 Energieprijzen en invloed op inflatie	15
5.1 In België	15
5.2 Vergelijking met de drie buurlanden	18
5.2.1 Bijdrage aan het inflatieverschil.....	18
5.2.2 Vergelijking van de prijzen in niveau	19
6 Conclusies	23

Lijst van grafieken

Grafiek 1 – Verloop van het marktaandeel, per gewest, van de elektriciteits- en gasleveranciers op de residentiële markt (aandeel in het totaal aantal toegangspunten op de distributienetten; kwartaalgegevens m.b.t. de laatste maand van het betreffende kwartaal)	6
Grafiek 2 – Aandeel energiecomponent en variabeleprijcontracten (in %)	8
Grafiek 3 – Verloop van de energienoteringen (noteringen in €, veranderingspercentages t.o.v. de overeenstemmende maand van het voorgaande jaar)	9
Grafiek 4 – Groeitempo op jaarbasis van de energiecomponenten van variabeleprijcontracten (veranderingspercentages t.o.v. de overeenstemmende maand van het voorgaande jaar; btw inbegrepen)	12
Grafiek 5 – Verloop van de energiecomponent van het standaardtarief van de historische leverancier met de oude en de nieuwe parameters (eurocent per kWh; exclusief btw)	14
Grafiek 6 – Volatiliteit van de energiecomponent van het standaardtarief van de historische leverancier met de oude en de nieuwe parameters (glijdende standaardafwijking over 18 maanden van de prijs per kWh; exclusief btw)	15
Grafiek 7 – Bijdrage van de energiecomponenten van de variabeleprijcontracten tot de totale inflatie (raming in procentpunt; btw inbegrepen).....	16
Grafiek 8 - Bijdrage van de gas- en elektriciteitsprijzen tot de totale inflatie (inflatie op jaarbasis in %; bijdragen in procentpunt).....	17
Grafiek 9 – Consumptieprijzen van gas en elektriciteit (veranderingspercentages t.o.v. de overeenstemmende maand van het voorgaande jaar)	18
Grafiek 10 – Bijdrage van de voornaamste componenten tot het inflatieverschil (in procentpunt)	19
Grafiek 11 – Verloop van de elektriciteitsprijzen voor huishoudens in België en in de drie buurlanden (in €/kWh; halfjaarlijkse gegevens)	20
Grafiek 12 – Verloop van de elektriciteits- en gasprijzen voor huishoudens in België en in de drie gewesten (in €/kWh; halfjaarlijkse gegevens).....	21
Grafiek 13 – Verloop van de aardgasprijzen voor huishoudens in België en in de drie buurlanden (in €/kWh; halfjaarlijkse gegevens)	22

Lijst van tabellen

Tabel 1 – Relatief aantal toegangspunten die in 2011-2016 van leverancier veranderden (in % van het aantal toegangspunten op de distributienetten).....	4
Tabel 2 – Componenten van de detailhandelsprijzen voor gas en elektriciteit die worden beïnvloed door de maatregelen en het vangnetmechanisme.....	7

1 Inleiding

Naar aanleiding van de vaststellingen van verscheidene instellingen en organismen, waaronder de Nationale Bank van België (NBB), in verband met de sterke volatiliteit van de detailhandelsprijzen van energie, heeft de overheid in januari 2012 ervoor gekozen een zogenoemd ‘vangnetmechanisme’ in te stellen. Die tijdelijke (oorspronkelijk voor drie jaar geplande) maatregel om de energiegcomponent van de detailhandelsprijzen voor gas en elektriciteit te reguleren, is immers bedoeld om de huishoudelijke afnemers (en de kleine professionele afnemers) te beschermen door een kader af te bakenen voor de effecten van de prijsvolatiliteit.

Het jaarlijkse evaluatieverslag van het vangnetmechanisme sluit aan bij de verlenging ervan die werd aangekondigd in het Regeerakkoord van 9 oktober 2014. Daarin neemt de Regering “*akte van het rapport van de Nationale Bank en de CREG over het vangnetmechanisme voor de energieprijzen. Ze zal het initiatief nemen om het huidig mechanisme voorlopig te verlengen met één jaar. Het wordt uiterlijk op 31 december 2017 beëindigd.*” Omwille van de rechtszekerheid werd in het koninklijk besluit van 19 december 2014 tot verlenging van het mechanisme bepaald dat dit mechanisme verlengd wordt met een nieuwe periode van drie jaar, namelijk tot 31 december 2017, tenzij het in overeenstemming met de wet moet worden opgeheven.¹

De wetgever heeft bepaald dat de NBB en de federale regulator (de Commissie voor de Regulering van de Elektriciteit en het Gas – CREG) een monitoring dienen uit te brengen in de vorm van een jaarverslag “*teneinde met name de risico’s van de marktversturende effecten te identificeren*”. De rol van de NBB werd meer bepaald omschreven als “*een opdracht die erin bestaat om het vangnetmechanisme te monitoren en te evalueren, zodat ze onder andere de impact kan evalueren van dit mechanisme op de volatiliteit van de energieprijzen en hun impact op de inflatie*”. In deze context wordt hier het jaarlijks evaluatieverslag met betrekking tot het jaar 2017 voorgesteld.²

Om de volledige periode net voor en sinds de invoering van het vangnetmechanisme te kunnen illustreren, wordt voor de meeste analyses het jaar 2011 als referentieperiode gehanteerd. De toelichtingen in dit verslag hebben evenwel vooral betrekking op de periode van begin 2016 tot medio 2017.³

¹ Koninklijk besluit van 19 december 2014 «tot verlenging van het mechanisme ingesteld door artikel 20bis van de wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt en ingesteld door artikel 15/10bis van de wet van 12 april 1965 betreffende het vervoer van gasachtige producten en andere door middel van leidingen».

Cf.: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=nl&caller=summary&pub_date=14-12-30&numac=2014011641

² Gelijktijdig met de NBB brengt ook de CREG haar verslag uit, met als titel: “Verslag (Z)1676 over de monitoring van mogelijke marktversturende effecten in het kader van het vangnetmechanisme ingevoerd via artikel 20bis, §§1 tot 5 van de Elektriciteitswet en artikel 15/10bis, §§1 tot 5 van de Gaswet”.

³ De meest recente beschouwde gegevens betreffen, naargelang het kwartaal- of maandgegevens betreft, het tweede kwartaal van 2017 of augustus 2017.

2.

Net als voor de vorige verslagen dient vooraf overigens te worden opgemerkt dat behoedzaamheid geboden is bij de beoordeling van de effecten van de invoering van het vangnetmechanisme op de inflatie. Er zijn immers onvoldoende nauwkeurige gegevens voorhanden om een precies onderscheid te kunnen maken tussen de respectieve effecten (i) van het mechanisme als dusdanig, (ii) van de toegenomen concurrentie op de detailhandelsmarkten voor gas en elektriciteit en (iii) van het prijsverloop van de energetische grondstoffen.

2 Maatregelen in verband met de gas- en elektriciteitsmarkt

2.1 HET VANGNETMECHANISME

De verschillende hervormingen met betrekking tot de gas- en elektriciteitsmarkten, alsook de juridische context die erop van toepassing is, werden nader beschreven in de opeenvolgende verslagen van de CREG en van de Bank.⁴ In het onderstaand kader is beknopt de inhoud van de opeenvolgende wettelijke bepalingen ter zake opgenomen.

Wet van 8 januari 2012 tot wijziging van de wet op elektriciteit en gas	Zet de Europese richtlijnen van het «derde energiepakket» om in Belgisch recht. Inwerkingtreding gepland op de eerste dag van het kwartaal dat volgt op dat van de publicatie van de wet in het Belgisch Staatsblad (d.w.z. het tweede kwartaal van 2012).
Wet van 25 augustus 2012 houdende diverse bepalingen inzake energie (II)	Omschrijft nauwkeurig de rol van de Bank als een opdracht van monitoring en evaluatie van het vangnetmechanisme, zodat ze met name de invloed van dit mechanisme op de volatiliteit van de energieprijzen alsook hun invloed op de inflatie kan evalueren.
Wet van 29 maart 2012 tot wijziging van die van 8 januari 2012	Keurt het principe goed van driemaandelijks indexeringen op basis van een exhaustieve lijst van criteria die worden aanvaard als indexeringsparameters, onder toezicht van de CREG. In afwachting van deze lijst wordt een periode van bevrozing van de opwaartse indexeringen van de variabele energieprijzen ingesteld tussen 1 april en 31 december 2012.
1 augustus 2012	De CREG maakt haar voorstel van lijst openbaar.
Koninklijk besluit van 21 december 2012	Bepaalt de exhaustieve lijst voor een inwerkingtreding op 1 april 2013. De facto, toepassing door alle leveranciers vanaf 1 januari 2013.
Regeerakkoord van 9 oktober 2014	Akkoord over een verlenging van het huidige mechanisme, voorlopig voor een jaar. Het mechanisme zal uiterlijk op 31 december 2017 worden opgeheven.
Koninklijk besluit van 19 december 2014	Omwille van de rechtszekerheid is voorzien in een verlenging van het mechanisme met een nieuwe periode van drie jaar, tenzij het in overeenstemming met de wet moet worden opgeheven. Tevens stellen de CREG en de NBB, ten laatste drie maanden vóór 31 december 2015, een evaluatieverslag op over het mechanisme sinds zijn inwerkingtreding.

⁴ Deze verslagen zijn te raadplegen op de websites van de CREG (<http://www.creg.be/nl/outputdb.asp>) en van de NBB (<https://www.nbb.be/nl/publicaties-en-onderzoek/economische-en-financiele-publicaties/andere-studies>).

Om de gevolgen van de volatiliteit van de consumptieprijzen voor gas en elektriciteit onder controle te houden, heeft de regering bij **de wet van 8 januari 2012** verschillende maatregelen genomen, die de Europese richtlijnen betreffende het 'derde energiepakket' in Belgisch recht omzetten, onder meer wat de bescherming van de consumenten en de sociale cohesie betreft.

Bij deze wet wordt een toezicht, door de CREG, ingevoerd op de aanpassingen van de variabele energieprijzen voor de levering van gas en elektriciteit aan de huishoudelijke afnemers (en kleine professionele afnemers).⁵ Voor deze contracten bepaalt de wet dat het aantal indexeringen wordt beperkt tot vier per jaar, namelijk aan het begin van elk kwartaal, terwijl de leveranciers hun tarieven voordien iedere maand konden aanpassen.⁶ Voorts moet de leverancier de regulator op de hoogte brengen van elke stijging van de variabele energieprijz als gevolg van een wijziging van de tariefformule, die de leverancier overigens dient te motiveren. De CREG oordeelt dan of de motivering van de stijging gerechtvaardigd is, onder meer op basis van *'een permanente vergelijking van de energiecomponent met het gemiddelde in de zone Noordwest-Europa'*. Indien dat niet het geval is, onderhandelen de regulator en de desbetreffende leverancier om een akkoord over de prijs te sluiten. Impliciet beoogt de wet aldus het niveau van de detailhandelsprijzen voor gas en elektriciteit in België terug te brengen tot het gemiddelde prijspeil in de zone 'Central Western Europe' (CWE = België, Nederland, Luxemburg, Frankrijk en Duitsland).

De **wet van 29 maart 2012** wijzigt die van 8 januari en beoogt die indexeringsmechanismen grondiger te hervormen. In de praktijk ging de invoering van het vangnet gepaard met een beperking, voor de leveranciers, van de indexeringsparameters die ze kunnen hanteren in de tariefformules voor de huishoudelijke (en kleine professionele) eindafnemers. De CREG werd belast met het voorstellen en vastleggen van *'een exhaustieve lijst van toegelaten criteria met het oog op de uitwerking door elkeen van de leveranciers van de indexeringsparameters opdat deze beantwoorden aan transparante, objectieve en niet-discriminatoire criteria en de werkelijke bevoorradingskosten vertegenwoordigen'*. In afwachting van die lijst werd een overgangperiode van 1 april tot 31 december 2012 ingesteld. Tijdens die negen maanden werden opwaartse indexeringen van de variabele energieprijz voor de levering van aardgas en elektriciteit verboden.

Op **1 augustus 2012** maakte de CREG haar voorstel bekend voor een lijst waarop, in tegenstelling tot voorheen, alleen parameters voorkomen die een expliciete benaming hebben en die aan twee criteria

⁵ De maatregel beoogt in de eerste plaats een monitoring van de prijzen van de variabeleprijscontracten die worden aangeboden aan residentiële afnemers. Toch stellen de leveranciers ook heel wat dergelijke contracten voor aan kleine professionele afnemers waarvan het jaarlijkse verbruiksniveau vergelijkbaar is. Deze laatste afnemers genieten aldus voor hun energieaankopen impliciet van bepalingen die gunstig zijn voor het kostenconcurrentievermogen.

⁶ Voor de leveranciers is het indexeringsprincipe handig, omdat een deel van het prijsrisico automatisch wordt afgewenteld op de klant zonder verdere kennisgeving. In overeenstemming met artikel 74 van de wet van 6 april 2010 betreffende marktpraktijken en consumentenbescherming *"Zijn echter geoorloofd en geldig: de bedingen van prijsindexering, voor zover deze niet onwettig zijn en de wijze waarop de prijzen worden aangepast expliciet beschreven is in de overeenkomst."*

4.

voldoen. Ten eerste moeten ze enkel het verloop van de werkelijke bevoorradingskosten van de leverancier weergeven, en niet dat van andere kosten, zoals de personeelskosten, de afschrijvingen of de bedrijfskosten. Ten tweede mogen ze slechts worden berekend op basis van beursnoteringen met betrekking tot de Europese gas- en elektriciteitsmarkten. Zo bepaalde de regulator dat een einde moest worden gemaakt aan de koppeling met de prijzen van aardolieproducten en brandstoffen, en dat de tarieven uitsluitend geïndexeerd mogen worden aan de hand van de beursnoteringen van de CWE-markt voor gas en elektriciteit. De door de leveranciers gehanteerde parameters dienen sinds het tweede kwartaal van 2013 aan die criteria te voldoen.

Zoals gewenst door de wetgever, streeft de handhaving van het vangnetmechanisme ernaar de bescherming van de huishoudelijke afnemers en de kleine professionele afnemers te waarborgen in een context waarin de transparantie- en mededingingsvoorwaarden niet altijd vervuld zijn.

2.2 MAATREGELEN TER BEVORDERING VAN DE CONCURRENTIE

De wet van 8 januari 2012 bevat verschillende bepalingen ter bevordering van de concurrentie, op het vlak van facturatie en communicatie met de consumenten. Bijgevolg werd in oktober 2013 ook het akkoord over 'De consument in de vrijgemaakte elektriciteits- en gasmarkt' aangepast. De gas- en elektriciteitsleveranciers verbonden zich ertoe de verbrekingsvergoedingen op te heffen, de leesbaarheid van hun facturen te verbeteren en de klanten aan het einde van hun overeenkomst informatie te verschaffen over de voordeligste contracten die ze aanbieden. Het akkoord werd in 2017 aangevuld met een gedragscode voor verkoop buiten de onderneming en verkoop op afstand. De energieleveranciers moeten alles in het werk stellen om de meeste bepalingen uiterlijk tegen 1 januari 2018 toe te passen.

De afgelopen jaren hebben de verschillende regulatoren ook actief beleidsmaatregelen genomen om de consumenten ertoe aan te zetten de prijsverschillen tussen de leveranciers na te gaan, en eventueel van energieleverancier, of ten minste van contract, te veranderen, ten voordele van meer concurrerende aanbiedingen.

Tabel 1 – Relatief aantal toegangspunten die in 2011-2016 van leverancier veranderden
(in % van het aantal toegangspunten op de distributienetten)

		2011	2012	2013	2014	2015	2016
Elektriciteit	Brussel	4,1	8,3	14,3	9,6	10,9	11,6
	Vlaanderen	8,2	16,5	15,4	11,9	15,4	20,1
	Wallonië	8,6	11,6	13,6	12,7	14,5	16,5
Gas	Brussel	4,7	9,3	18,3	10,5	11,7	12,6
	Vlaanderen	9,2	18,9	18,7	13,9	17,7	22,6
	Wallonië	11,0	15,0	21,2	15,9	17,7	21,2

Bronnen: BRUGEL, CREG, CWaPE en VREG.

Het aantal veranderingen van leverancier is tussen 2011 en 2013 in de drie gewesten fors gestegen, en meer uitgesproken voor gas dan voor elektriciteit. In de praktijk zouden een toenemend aanbod van contracten, een groeiend aantal prijsvergelijkingsprogramma's en de vermeerdering van initiatieven voor groepsaankopen de klanten ertoe moeten aansporen het marktaanbod aandachtig te blijven volgen en erop te reageren. In 2014 liepen de veranderingen van leverancier terug in de drie gewesten, maar ze trokken nadien grotendeels weer aan, hoofdzakelijk onder invloed van de professionele cliënten in Vlaanderen. Op de Waalse markt bereikten de veranderingen van elektriciteitsleverancier een recordpeil en lagen de veranderingen van gasleverancier even hoog als in Vlaanderen. In Brussel neemt het aandeel van veranderingen toe, zowel voor elektriciteit als voor gas. Ter vergelijking: de klanten op de Belgische markten voor gas en elektriciteit zijn van de meest dynamische in Europa.

Die dynamiek houdt verband met de wil van de overheid om toe te zien op een grotere markttransparantie en op de bewustmaking van de consumenten. Ze heeft geleid tot een aanzienlijke herverdeling van het marktaandeel tussen de verschillende leveranciers. Dit verloopt echter niet systematisch ten gunste van de beste aanbiedingen, zoals de CREG beklemtoont in haar jongste analyse betreffende de *'Samenstelling van de productportefeuilles per leverancier en het besparingspotentieel voor particulieren op de Belgische elektriciteits- en aardgasmarkt'*⁷: de meerderheid van de contracten behoort nog tot de duurste prijsklassen en die contracten vertegenwoordigen trouwens het grootste deel van de portefeuilles van de leveranciers. Ter verklaring van die structuur vermeldt de regulator dat de consumenten over onvoldoende kennis van het marktaanbod beschikken, eventueel een gebrek aan interesse tonen of bij hun keuze andere elementen dan de prijs in aanmerking nemen.

Het marktaandeel van de grote leveranciers Electrabel en EDF Luminus vertoonde over de afgelopen kwartalen een stabilisatie in Vlaanderen en in Wallonië: Electrabel heeft er respectievelijk 40 en 48 % van de elektriciteitscontracten en 37 en 42 % van de gascontracten in handen. Het marktaandeel van EDF Luminus omvat bijna 20 % van de elektriciteits- en gascontracten. In Brussel, waar de concurrentie minder hevig is dan in beide andere gewesten, kalft het marktaandeel van de historische leverancier Electrabel – dat met 65 % nog veruit het grootste is – verder af ten gunste van Lampiris en EDF Luminus; deze laatste is er pas sinds 2012 actief. Tijdens de recente periode bleef het marktaandeel van de andere belangrijke leveranciers – Lampiris, Eni, Essent – vrijwel stabiel of nam het zelfs licht af, in het voordeel van andere nieuwkomers. Zo is de dynamiek van de veranderingen van leverancier, die zich aanvankelijk voordeden tussen historische spelers en nieuwkomers, veranderd en werkt die nu ook door tussen nieuwkomers onderling.⁸ Die verandering houdt

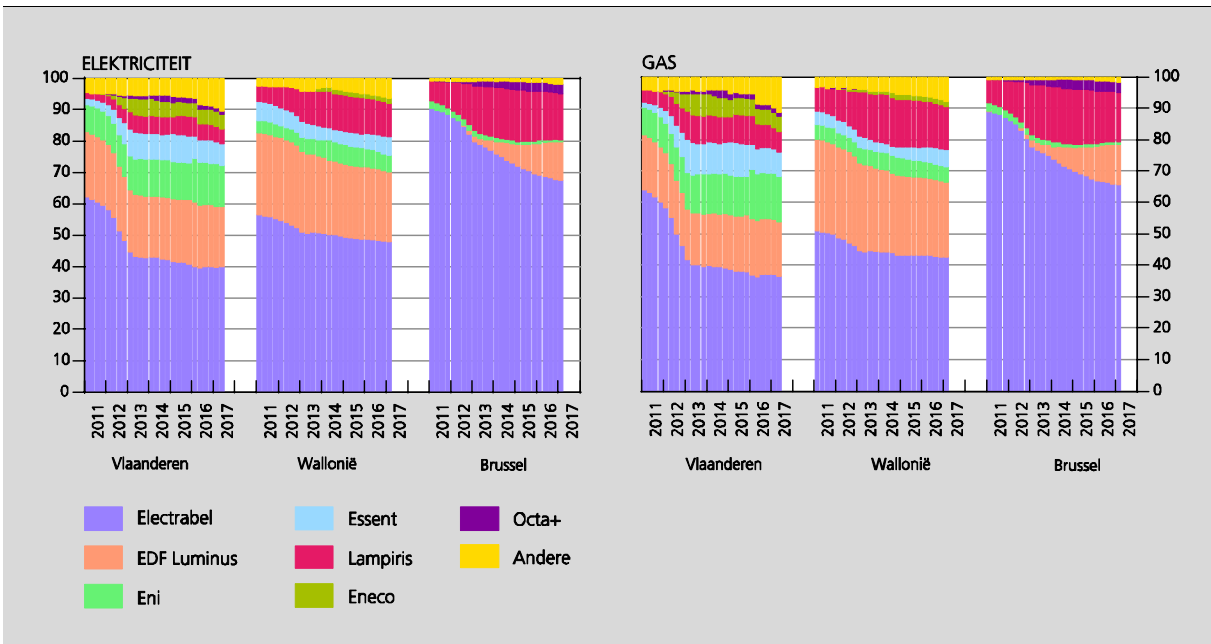
⁷ Te raadplegen op: <http://www.creg.be/sites/default/files/assets/Publications/Studies/F1626NL.pdf>.

⁸ In dat opzicht kan worden gerefereerd aan de overname in België, in juli 2017, van de toeleveringsactiviteiten van Eni Gas & Power NV en van Eni Wind Belgium NV door Eneco. Zo wordt de nieuwe entiteit de derde grootste speler op de Belgische detailhandelsmarkten zowel wat betreft gas als wat betreft elektriciteit.

6.

ongetwijfeld verband met de maatregelen om de concurrentie aan te wakkeren en de toename van het commerciële aanbod.

Grafiek 1 – Verloop van het marktaandeel, per gewest, van de elektriciteits- en gasleveranciers op de residentiële markt
(aandeel in het totaal aantal toegangspunten op de distributienetten; kwartaalgegevens m.b.t. de laatste maand van het betreffende kwartaal)

Bronnen: BRUGEL, CWaPE en VREG.

Bij de beoordeling van de impact van het mechanisme op de consumptieprijsen voor energie en op de inflatie wordt rekening gehouden met die veranderingen in het marktaandeel, waarbij deze laatste wordt gebruikt voor de berekening van de consumptieprijsindex (CPI).

3 Samenstelling van de energieprijzen voor huishoudelijke afnemers

De hiervoor vermelde maatregelen hebben enkel betrekking op de energiegcomponent van de detailhandelsprijs voor gas en elektriciteit, en niet op de overige componenten ervan, met name de gereguleerde transport- en distributiekosten, alsook de toeslagen, belastingen en btw. Nochtans hebben ook deze niet-energiegcomponenten, zoals verder zal worden verduidelijkt, een impact op het verloop van de door de consument betaalde prijs voor gas en elektriciteit, en dus, via de consumptieprijsindex (CPI) voor de beide producten, op de inflatie.

Tabel 2 – Componenten van de detailhandelsprijzen voor gas en elektriciteit die worden beïnvloed door de maatregelen en het vangnetmechanisme

		Gas	Elektriciteit
Groothandelsprijzen voor energie (gas/elektriciteit)		TTF ¹ HUB	Endex Belpex CWE
Vaste eenheidsprijs (kosten + marge)	Geïndexeerde eenheidsprijs (kosten + marge)	a TTF + b a HUB + b	a Endex+ b a Belpex + b a CWE + b
Jaarlijks abonnement (kosten + marge)		Mag niet worden geïndexeerd De concurrentie beïnvloedt het niveau	
Aandeel van variabeelprijscontracten vs vasteprijscontracten		De concurrentie beïnvloedt de wegenen	
Transportkosten – gereguleerd op federaal niveau <i>(inclusief de kosten van de federale verplichtingen tot openbare dienstverlening ten laste van de transmissienetbeheerders (TNB) – bv. terugkoop van groenestroomcertificaten en certificaten voor warmtekrachtkoppelingen, strategische reserve)</i>		Gereguleerd tarief – Fluxys	Gereguleerd tarief – Elia
Distributiekosten – gereguleerd op gewestelijk niveau <i>(inclusief de kosten van de gewestelijke verplichtingen tot openbare dienstverlening ten laste van de distributienetbeheerders (DNB) – bv. budgetmeters, beschermde klanten)</i>		Gereguleerde tarieven – DNB	Gereguleerde tarieven – DNB
Toeslagen, belastingen en btw		Gewestelijk en federaal	

¹ Title Transfer Facility (TTF): virtuele marktplaats, uitgebaat door Gasunie Transport Services, de beheerder van het gastransportnet in Nederland.

In dat verband wordt voor zowel de gasprijs als de elektriciteitsprijs tijdens de beschouwde periode een daling van het aandeel van de energiecomponent in de totale factuur vastgesteld. Die afname verscherpte zelfs vanaf 2015 onder het gecombineerde effect van de toename van de niet-energetische componenten (distributiekosten en toeslagen – cf. punt 5.1 op pagina 15) en de daling van de noteringen op de gas- en elektriciteitsmarkten. Het aandeel van de energiecomponent is echter vanaf het eerste kwartaal van 2016 licht gestegen, zowel als gevolg van de hogere noteringen (en zulks vooral in de tweede helft van 2016) als van het verloop van de prijzen van de vasteprijscontracten. Deze prijzen waren immers in het eerste kwartaal van 2016 licht afgenomen, maar stegen daarna opnieuw tot het einde van het jaar, op een lichte afname in september 2016 na.⁹ In de eerste helft van 2017 waren de noteringen opnieuw licht neerwaarts gericht, wat weer leidde tot een vermindering van het aandeel van de energiecomponent.

Het vangnetmechanisme heeft trouwens, zoals vermeld, enkel betrekking op de variabeelprijscontracten. Ook het aandeel van die contracten in het totale aantal overeenkomsten is sedert 2012 onophoudelijk afgenomen. Sinds medio 2014 is die sterke terugval wel vertraagd en voor elektriciteit werd over die periode een quasi-stabilisatie vastgesteld op nagenoeg 30 %. Het aandeel van de variabeelprijscontracten voor gas is verder teruggelopen ten opzichte van de in 2015

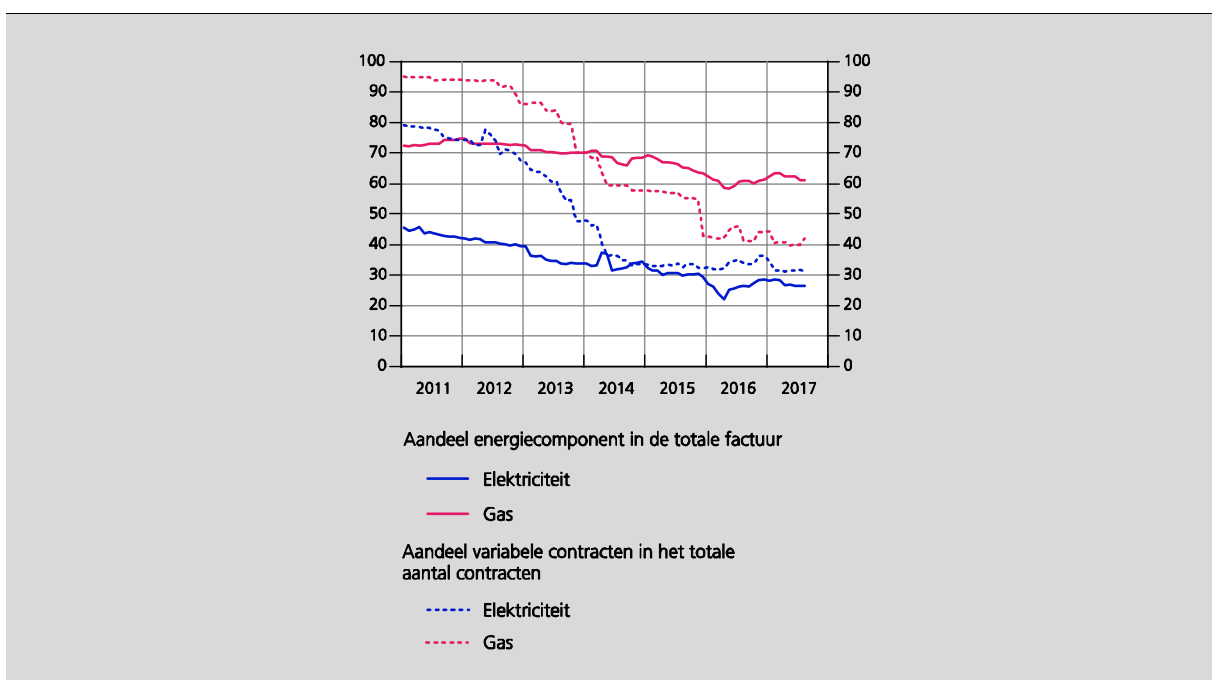
⁹ Voor een meer gedetailleerde analyse van die ontwikkelingen, cf. de studies van de CREG 'over de componenten van de elektriciteits- en aardgasprijzen' (<http://www.creg.be/nl/publicaties/studie-f1616>).

8.

opgetekende drempel van 60 % en stabiliseerde uiteindelijk rond 40 % van het totale aantal gascontracten.

Zowel de afname van het belang van de energiecomponent in de totale factuur als de terugval van het aandeel van de variabeleprijcontracten hebben impliciet tot gevolg dat de mogelijke impact van het vangnetmechanisme wordt gereduceerd. Dat is in het bijzonder het geval voor elektriciteit, waarvoor bijna driekwart van de detailhandelsprijs geen betrekking heeft op de energiedrager en bijna tweederde van de contracten worden afgesloten met een vaste prijs.

Grafiek 2 – Aandeel energiecomponent en variabeleprijcontracten (in %)

Bron: INR – Prijsobservatorium.

4 De energiecomponent van de variabeleprijcontracten

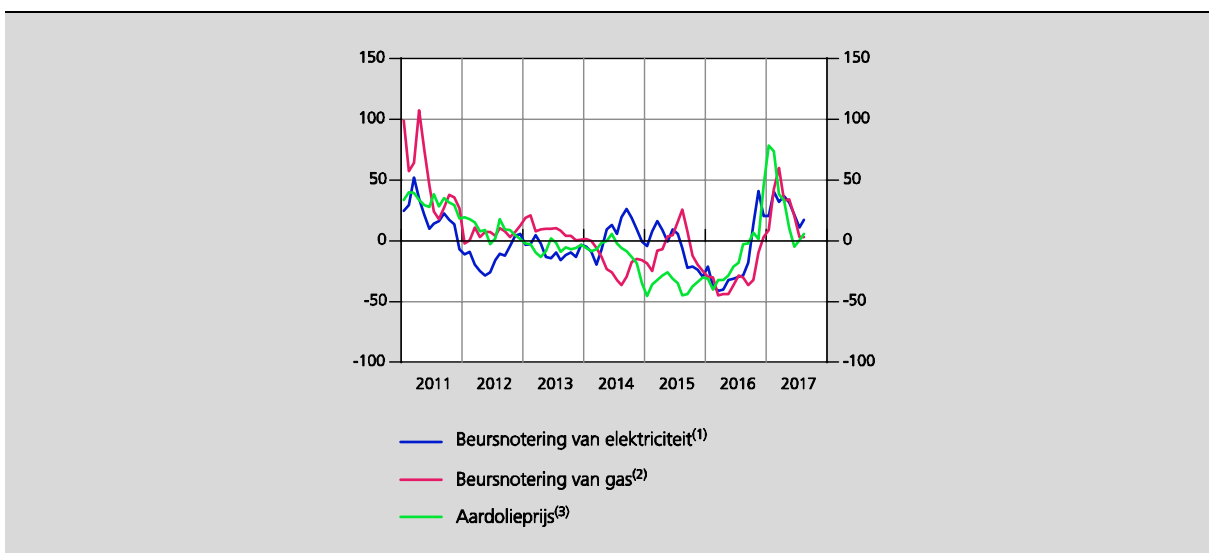
In het kader van het mechanisme kan de prijs van de energiecomponent van de variabeleprijcontracten aan het begin van elk kwartaal worden aangepast door de toepassing van de door de leveranciers gehanteerde parameters. De volatiliteit ervan heeft een invloed op de inflatie met een intensiteit die wordt beïnvloed door, enerzijds, de coëfficiënten van elke indexeringsformule en, anderzijds, het concurrentieverloop op de markten voor gas en elektriciteit, en meer bepaald de veranderingen in de marktaandelen van de verschillende contracten van de leveranciers.

4.1 DE GEBRUIKTE INDEXERINGSMETHODE

Met betrekking tot het verloop van de in de indexeringsformules gehanteerde referentieparameters blijkt dat de dalingen van de beursnoteringen voor elektriciteit en gas die zich respectievelijk in augustus en oktober 2015 voordeden, tijdens het laatste kwartaal van 2016 omsloegen in een stijging. Op het ogenblik dat de daling een dieptepunt bereikte, waren de opgetekende prijzen 40 à 45 % lager dan een jaar eerder. In de eerste helft van 2017 namen de prijzen voor elektriciteit en gas jaar-op-jaar voortdurend toe. Ten opzichte van de sterk in waarde verminderde noteringen een jaar eerder kwamen de elektriciteitsnotering Endex en de gasnotering TTF in februari 2017 respectievelijk 40 % en 60 % hoger uit.

Grafiek 3 – Verloop van de energienoteringen

(noteringen in € veranderingspercentages t.o.v. de overeenstemmende maand van het voorgaande jaar)

Bronnen: Belpex, EDF Luminus, Thomson Reuters Datastream.

(1) Endex quarter ahead.

(2) Hub Zeebrugge tot eind 2012 en TTF Endex quarter ahead vanaf 2013.

(3) Brent.

De sterke daling van de aardolieprijs sinds medio 2014 vertraagde geleidelijk in 2016. Begin 2017 steeg die prijs op jaarbasis met bijna 80 % ten opzichte van een minimale maandprijs voor aardolie van ongeveer € 30 per vat in januari 2016. Aangezien de verandering op jaarbasis van de aardolieprijs sinds 2015 een ruimer interval vertoont dan die van de gasprijs, is het mogelijk dat een indexering aan de hand van de aardolieprijzen, die sinds de invoering van het vangnetmechanisme niet meer is toegestaan, tot uiting zou zijn gekomen in een (nog) sterkere neerwaartse – maar ook opwaartse – indexering van de gas- en elektriciteitsprijzen dan reeds het geval was.

Zoals in de voorgaande verslagen reeds werd vermeld, is de impact van het vangnetmechanisme op de volatiliteit van de consumptieprijzen van gas en elektriciteit niet eenduidig. De door de wet

ingestelde indexering op basis van de gas- en elektriciteitsnoteringen, en niet langer aan de hand van de aardolieprijzen, leidt immers niet automatisch tot een vermindering van de volatiliteit. Dat hangt af van de intrinsieke volatiliteit van de gehanteerde referentie-indices. Deze noteringen, zoals die van andere grondstoffen, worden immers door talrijke factoren beïnvloed (geopolitieke, economische, seizoensgebonden, meteorologische of toevallige factoren als gevolg van menselijke en/of materiële wisselvalligheden) en op uiteenlopende wijze naargelang van de termijn of de leveringsplaats¹⁰ (de noteringen op de spot- of contantmarkt reageren niet noodzakelijk identiek op die factoren als de noteringen op de forward- of termijnmarkt). Maar bovendien kan hun volatiliteit worden versterkt omdat het transport van gas en elektriciteit via een netwerk verloopt, waardoor het ingewikkelder en duurder is en minder soepel verloopt dan dat van aardolie en aardolieproducten. Dit geldt ook voor de opslag ervan, die voor elektriciteit zelfs zo goed als onmogelijk is, waardoor iedere evenwichtsverstoring in de bevoorrading van de markt, ook om redenen van onbeschikbaarheid van productie- en/of transportinfrastructuren, een zwaardere impact heeft op de noteringen. Daarenboven zijn die markten minder gemonialiseerd en zijn de transactievolumes er geringer. Ten slotte is het mogelijk dat de volatiliteit in België groter blijft doordat nog steeds een automatische (driemaandelijks) indexering van kracht is, terwijl de prijzen in de buurlanden minder vaak¹¹ en niet gelijktijdig worden aangepast (Nederland en Duitsland), of de prijsherzieningen zelfs door de overheid worden gereguleerd (Frankrijk).¹²

Ook de tariefformule zelf, of meer bepaald elke tariefformule naar rato van haar marktaandeel, beïnvloedt de inflatie en de volatiliteit ervan. Zo kan de 'activering' van de marktdynamiek door diverse overheidsinitiatieven de consumenten ertoe aanzetten voor goedkopere leveranciers te kiezen. Zoals

¹⁰ De verschillende leveranciers die actief zijn op de markt van de residentiële klanten, maken in hun variabeleprijcontracten gebruik van de noteringen afkomstig van verschillende groothandelsmarkten (Duitsland, Frankrijk, Nederland en België) gepubliceerd door de European Energy Exchange (EEX), Powernext, Endex, Belpex voor elektriciteit, en van de HUB- en TTF-noteringen voor gas, met levering op verschillende termijnen (dagelijks, maandelijks, driemaandelijks, jaarlijks). Deze noteringen worden gevolgd en gecontroleerd door de regulator (cf. <http://www.creg.be/nl/evolprix.html>).

¹¹ Voor een overzicht van de situatie in het buitenland, zie Swartenbroekx C. (2010), 'Gevolgen van de liberalisering voor het vaststellen van de detailhandelsprijzen voor gas in België', *Economisch Tijdschrift van de Nationale Bank van België*, december, 43-77.

¹² In Frankrijk werd in 2013 een nieuw kader voor het vaststellen van de tarieven ingesteld voor «de gereguleerde verkoopprijzen van aardgas» die worden aangeboden door de historische leveranciers, namelijk Engie (het vroegere GDF Suez) en de lokale distributiebedrijven (dat is ongeveer 51 % van de verkoop via het distributienet in dat land). De gereguleerde verkoopprijzen van aardgas worden bepaald aan de hand van een tariefformule die de totale kosten van bevoorrading met aardgas en de som van de niet-bevoorradingskosten weerspiegelt. Wat de bevoorradingskosten betreft, wijzigt de leverancier elke maand de barema's van zijn tarieven, en dit zowel opwaarts als neerwaarts, onder het toezicht van de regulator. De niet-bevoorradingskosten worden eens per jaar herzien bij ministerieel besluit. Residentiële afnemers hebben de keuze tussen een aanbod tegen deze gereguleerde verkoopprijs en de marktaanbiedingen (voorgesteld door de historische leverancier en de alternatieve leveranciers), hetzij tegen een prijs geïndexeerd op de gereguleerde verkoopprijs of op de groothandelsprijs, hetzij tegen een vaste prijs los van de gereguleerde verkoopprijs. De Conseil d'État oordeelde er evenwel op 19 juli 2017 dat het behoud van die gereguleerde tarieven voor aardgas 'strijdig is met het recht van de Europese Unie', wat op termijn tot de verdwijning ervan zou kunnen leiden.

trouwens reeds werd onderstreept, tonen de analyses van de federale regulator aan dat er nog een reëel besparingspotentieel bestaat voor de consumenten die actief op zoek gaan naar de goedkoopste contracten.

Sinds de invoering van het vangnetmechanisme wordt de te betalen eenheidsprijs per molecule/elektron in alle variabeleprijcontracten weergegeven door een formule van de vorm: $(a \times \text{Energienotering}) + b$. Alle tariefformules verwijzen aldus naar één of andere notering van gas of elektriciteit (van verschillende markten en voor uiteenlopende termijnen), maar de tarieven kunnen ook van elkaar verschillen door, enerzijds, de bepaling van de coëfficiënt waarmee de notering wordt vermenigvuldigd (a) en, anderzijds, een constante (b).

Een wijziging in de formule heeft een weerslag op het veranderingspercentage van de prijzen tijdens het volgende jaar. In dit verband kan er worden op gewezen dat verschillende leveranciers in het verleden nieuwe variabele productversies hebben aangeboden die een verhoging van de constante omvatten, zonder dat sprake is van een motivatieprocedure zoals vermeld in de wet van 8 januari 2012, omdat de nieuwe versie uitsluitend bestemd is voor nieuwe klanten.¹³ Hierdoor wordt de inflatie opgedreven naar rato van de (nieuwe) desbetreffende contracten, waarbij het effect op de prijsindex eventueel wordt getemperd door de concurrentie ten voordele van andere, minder duur gebleven contracten (met ongewijzigde formule). In dit verband heeft de federale regulator in het kader van zijn prijsmonitoring een nieuwe prijsvergelijkingstool (CREG Scan) ontworpen; dankzij deze monitoring beschikt de regulator over een historisch overzicht van de opeenvolgende, door de leveranciers aangeboden contracten. Dat instrument vult de bestaande prijsvergelijkingstools aan: terwijl deze laatste enkel rekening houden met de nog actieve contracten, maakt CREG Scan het mogelijk na te gaan of het voor de consument wenselijk is van contract te veranderen, vooral indien hij een slapend contract heeft tegen voorwaarden die niet meer door de leverancier worden aangeboden. Volgens de regulator geldt dat voor 30 % van de door huishoudelijke afnemers gesloten contracten.

4.2 ONTWIKKELING

Het prijsverloop van de energiecomponent, via dewelke de concurrentie tussen de energieleveranciers speelt, kan niet worden afgezonderd op basis van de gegevens van de consumptieprijsindex (CPI) voor gas en elektriciteit. Die index heeft namelijk betrekking op de totale door de consumenten betaalde prijs, dit is met inbegrip van de distributietarieven en de diverse toeslagen, waaronder alle indirecte belastingen, zoals bij voorbeeld de door Vlaamse consumenten betaalde 'Energiefonds'-bijdrage¹⁴. De CPI wordt berekend door de Algemene Directie Statistiek van de FOD Economie op basis van een gemiddelde totale prijs van een jaarlijks contract voor de levering

¹³ Zie hiervoor de opeenvolgende verslagen van 'Overzicht en evolutie van de elektriciteits- en gasprijzen voor residentiële klanten en kmo's' van de CREG.

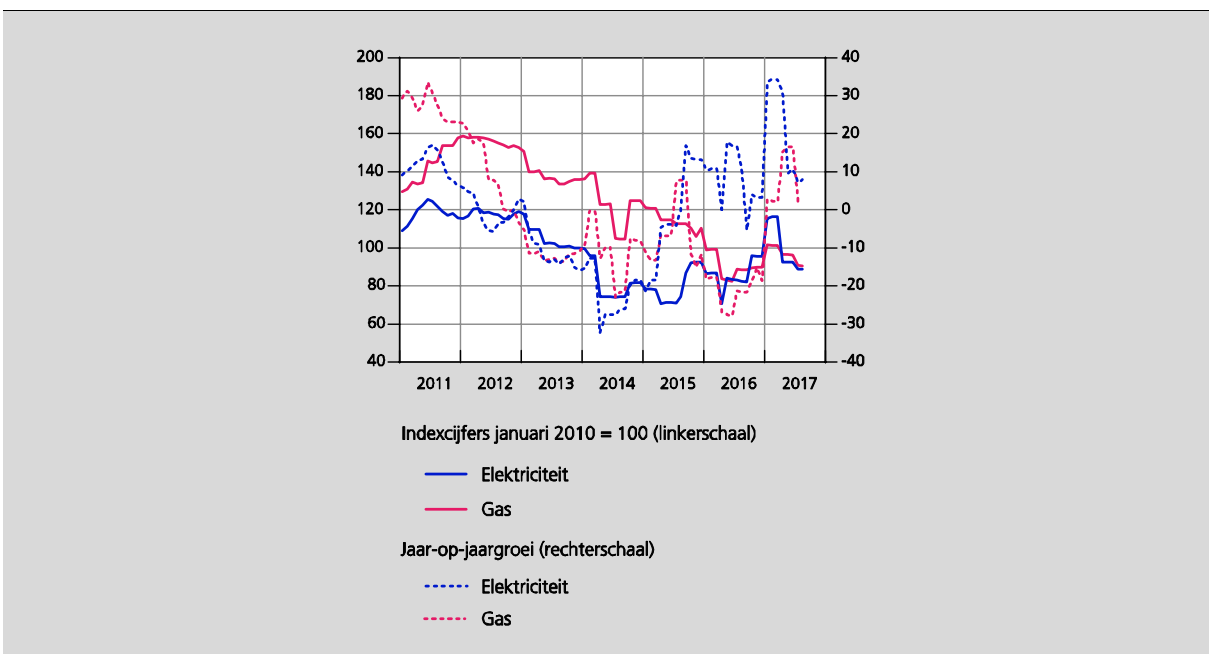
¹⁴ De 'Energiefonds'-bijdrage werd begin 2015 ingevoerd om de schuld van het systeem van de groenestroomcertificaten af te lossen.

van elektriciteit en gas, gewogen aan de hand van de marktaandelen per gewest en per combinatie van leverancier, netbeheerder en consumptieprofiel.

Maar de energiecomponent kan wel worden afgezonderd van de andere onderdelen van de consumptieprijs (distributietarieven, btw, andere belastingen en indirecte toeslagen) aan de hand van de onderliggende gegevens van de indicatoren die het Prijzenobservatorium van het INR sinds 2011 opmaakt betreffende de gemiddelde gas- en elektriciteitsfactuur voor de consument.¹⁵ Die gegevens zijn evenwel niet volledig gevrijwaard van de veranderingen inzake indirecte belastingen, met inbegrip van de wijzigingen inzake btw-tarieven die tijdens de onderzochte periode plaatsvonden. De andere elementen inzake indirecte belastingen hebben daarentegen geen invloed op de gehanteerde gegevens.

Volgens de beschikbare gegevens hebben de energiecomponenten van de variabeleprijcontracten sedert 2013 over het algemeen een neerwaartse tendens laten optekenen. Die tendens sloeg in het tweede kwartaal van 2016 echter om. In het geval van gas, hield die daling eerst sterk aan sinds begin 2015, als gevolg van het verloop van de notering voor gas op de gasmarkt. Sinds de tweede helft van 2016 is de jaar-op-jaar daling van de energiecomponent van aardgas geleidelijk vertraagd en sinds begin dit jaar werd opnieuw een toename op jaarbasis opgetekend.

Grafiek 4 – Groeitempo op jaarbasis van de energiecomponenten van variabeleprijcontracten (veranderingspercentages t.o.v. de overeenstemmende maand van het voorgaande jaar¹; btw inbegrepen)

Bron: INR – Prijzenobservatorium.

¹ Met een maand vertraging, conform de methodologie van de prijsindex tot februari 2014.

¹⁵ Voor een beschrijving van de methodologie, zie: INR – Prijzenobservatorium (2011), 'Box: Uitwerking van een indicator voor de gemiddelde elektriciteits- en gasfactuur van de consument', *Jaarverslag 2011*, 21-23.

Voor elektriciteit, daarentegen, lijkt de afname van de energienoteringen op het eerste zicht niet tot uiting te zijn gekomen in het opgetekende prijsverloop van de energiecomponent van de variabeleprijcontracten. De ontwikkeling van de prijs van de energiecomponent van elektriciteit wordt echter sinds 2014 in belangrijke mate beïnvloed door de opeenvolgende overheidsbeslissingen inzake het toepasbare btw-tarief voor elektriciteit. In het kader van het Pact voor het concurrentievermogen en de werkgelegenheid van december 2013 besloot de federale regering immers het btw-tarief op elektriciteit voor particulieren vanaf april 2014 te verlagen van 21 naar 6 %, waardoor de opgetekende prijs aanzienlijk terugviel. Onder de volgende regering werd het btw-tarief echter, met ingang van september 2015, opnieuw verhoogd van 6 naar 21 %, waardoor de factuur van de consument meteen verzwaarde. Sindsdien is de prijs van de energiecomponent voor elektriciteit eerst licht afgenomen, wat de afspiegeling was van de daling van de energienoteringen. Dit komt echter gedurende de beschouwde periode nog niet tot uiting in de jaar-op-jaarveranderingen ervan, aangezien een aanpassing van de btw-voet gedurende twaalf maanden effect blijft sorteren. Evenzo is de vertraging van de prijsstijging voor energie in het derde kwartaal van 2016 voornamelijk toe te schrijven aan het niet langer doorwerken van dat basiseffect. Het verdere verloop strookt meer met het verloop op jaarbasis van de noteringen voor elektriciteit die, vooral in het eerste kwartaal van 2017, uitkwamen op een aanzienlijk hoger niveau dan in 2016 (tijdens het eerste halfjaar van 2017 +26 % ten opzichte van de overeenstemmende periode van het voorgaande jaar).

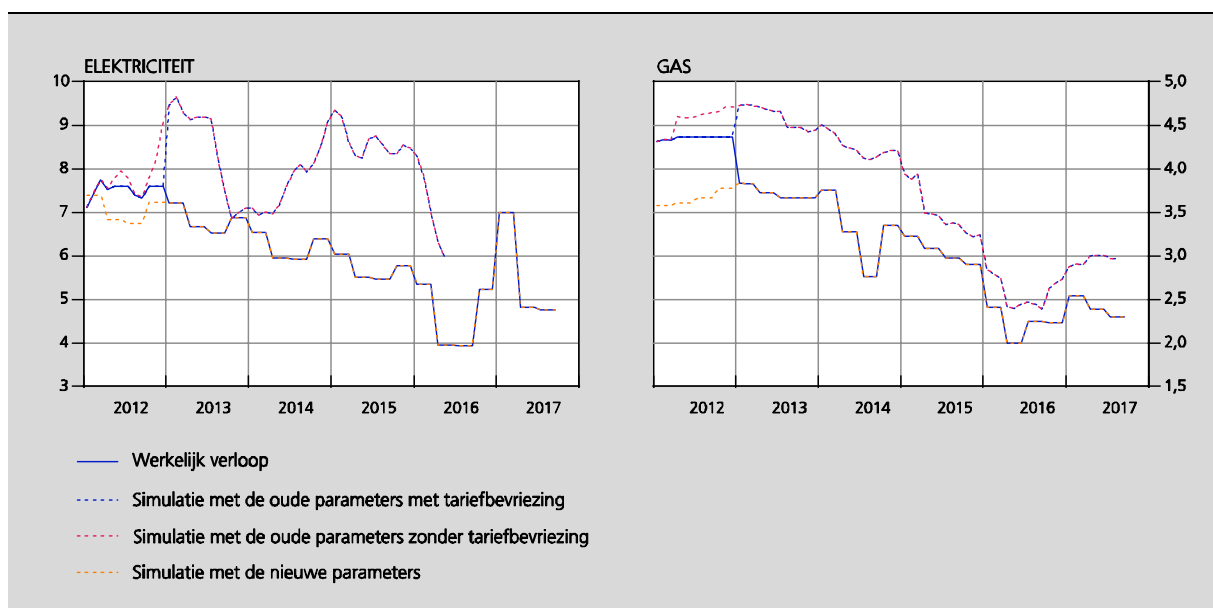
4.3 VERGELIJKING VAN HET VERLOOP VAN DE ENERGIECOMPONENT VOLGENS DE OUDE EN DE NIEUWE PARAMETERS

Een interessante vergelijking bestaat erin gebruik te maken van het verloop van de energiecomponent van het voornaamste variabele tarief van de historische leverancier, zoals het geweest zou zijn aan de hand van de toepassing van de oude indexeringsparameters. Hierbij worden de prijzen exclusief btw beschouwd, waardoor de veranderingen van het btw-tarief voor elektriciteit geen invloed hebben op de vastgestelde ontwikkelingen.

Voor de gasprijs had het gebruik van de nieuwe parameters in 2013 de prijs van de energiecomponent onmiddellijk aanzienlijk gedrukt. Dat prijsverschil van ongeveer 1 cent per kWh bleef grosso modo behouden tot eind 2014, aangezien de opgetekende prijsdalingen, ongeacht de gehanteerde indexeringsregel (oude of nieuwe parameters), van dezelfde orde van grootte waren. Sinds begin 2015 zou de daling van de prijs van de energiecomponent voor gas op basis van de oude parameters groter zijn geweest dan de effectieve waarnemingen, waardoor het verschil geleidelijk verkleinde tot ongeveer 0,3 cent per kWh. Het respectieve verloop van beide tarieven loopt echter opnieuw uiteen vanaf het tweede kwartaal van 2017, aangezien het op de oude olieparameters gebaseerde tarief met een vertraging van zes maanden (zoals in de oude indexeringsformules was opgenomen) de aanhoudende stijging van de prijs voor ruwe aardolie (en voor aardolieproducten) in 2016 weerspiegelt. A contrario, de effectieve ontwikkeling van het gastarief omvat dan weer het verloop, zonder grote vertraging, van de gasnotering op de groothandelmarkten, die sinds april 2017 afneemt.

Voor elektriciteit vertoonde de energiecomponent volgens de oude parameters aanzienlijke schommelingen, met prijzen die tot bijna 3 cent hoger lagen dan de effectief toegepaste prijs. Zoals wordt beklemtoond in het evaluatieverslag over het mechanisme sinds de inwerkingtreding ervan (september 2015), kon de component die de beschikbaarheid van het nucleair park aangaf en die tot de oude parameters behoorde, een belangrijke invloed uitoefenen indien de centrales onbeschikbaar waren en ter vervanging werd gebruikgemaakt van aardgaseenheden.¹⁶ De simulatieoefening is sinds juni 2016 niet meer mogelijk, omdat bepaalde waarden die voorheen in de indexering gebruikt werden, niet meer worden berekend. Niettemin geldt dat de sluiting, van september 2016 tot mei 2017, van de twee reactoren van Tihange 1 wellicht, om soortgelijke redenen, een opwaartse invloed op de prijs volgens de oude parameters zou hebben gehad. Het effectieve verloop van het elektriciteitsstarief, van zijn kant, wordt in de eerste plaats beïnvloed door het verloop van de beursnoteringen voor elektriciteit, die eerst toenamen vanaf oktober 2016 tot april 2017 (indexering aan het begin van elk kwartaal op basis van Endex 303), een tendens die sindsdien omkeerde.

Grafiek 5 – Verloop van de energiecomponent van het standaardtarief van de historische leverancier met de oude en de nieuwe parameters¹
(eurocent per kWh; exclusief btw)

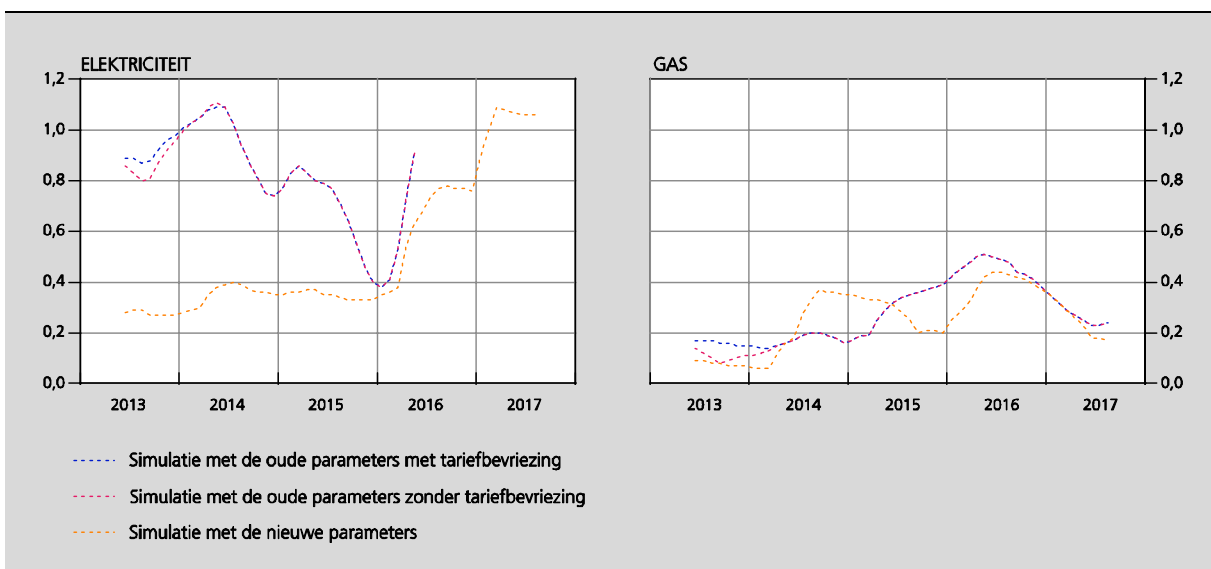
Bronnen: INR – Prijzenobservatorium, berekening NBB.

¹ Ongerekend de vaste vergoeding en de bijdrage voor groene energie en warmtekrachtkoppeling.

¹⁶ Het verloop weerspiegelt immers dat van de oude indexeringsparameter N_c die, met enige vertraging, rekening hield met de beschikbaarheid van het Belgisch nucleair park. Bij onbeschikbaarheid van de centrales en volgens hun *merit-order* (rangorde op grond van hun toenemende marginale kosten), wordt de nucleaire productie gecompenseerd door een productie met gascentrales, maar tegen hogere kosten, wat tot uiting komt in de vroeger gehanteerde indexeringsformule op basis van de N_c -parameter.

Bovendien is tijdens de beschouwde periode de prijsvolatiliteit van de energiecomponent van elektriciteit¹⁷, zoals gemeten aan de hand van de glijdende standaardafwijking over 18 maanden, sedert begin 2016 toegenomen, terwijl ze eerst aanzienlijk was gedaald door de toepassing van de nieuwe parameters. Voor gas¹⁸ gaven de nieuwe indexeringsparameters vanaf 2014 een volatieler verloop te zien. Die volatiliteit is echter geringer dan voor de energiecomponent van elektriciteit: in augustus van dit jaar was ze vijfmaal minder hoog voor gas dan voor elektriciteit, waarvan de volatiliteit sterk is gestegen sinds 2016.

Grafiek 6 – Volatiliteit van de energiecomponent van het standaardtarief van de historische leverancier met de oude en de nieuwe parameters¹
(glijdende standaardafwijking over 18 maanden van de prijs per kWh; exclusief btw)

Bronnen: INR – Prijzenobservatorium, berekeningen NBB.

¹ Ongerekend de vaste vergoeding en de bijdrage voor groene energie en warmtekrachtkoppeling.

5 Energieprijzen en invloed op inflatie

5.1 IN BELGIË

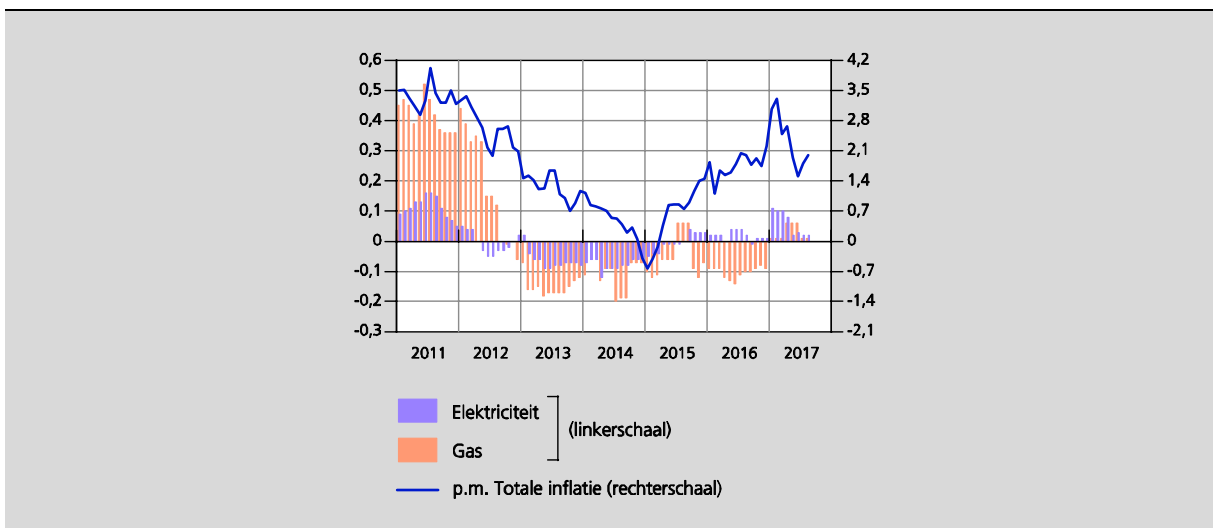
Om de invloed op de inflatie te ramen van de prijs van de energiecomponenten waarop het mechanisme van toepassing is, worden de gedetailleerde data van het Prijzenobservatorium gecombineerd met de inflatiegegevens van de FOD Economie.

¹⁷ Voor elektriciteit is dat de Endex 303 (noteringen 'Belgian Power Base Load Futures'), dat is het gemiddelde van de dagkoersen 'quarter ahead' berekend over het kwartaal dat onmiddellijk voorafgaat aan het kwartaal waarin de nieuwe prijs van toepassing is.

¹⁸ Voor gas gaat het om de indicator 'TTF 103 (Heren)', die het verloop van de gasprijs op de groothandelsmarkt in Nederland weergeeft. Het betreft het gemiddelde van de koersen berekend over de maand die voorafgaat aan het kwartaal waarin de nieuwe prijs van toepassing is.

Over het algemeen hebben de energiecomponenten van gas en elektriciteit sinds de invoering van het vangnetmechanisme in 2013 een duidelijk neerwaartse invloed uitgeoefend op het verloop van de inflatie in België. Gas had, over de hele periode, een meer uitgesproken impact dan elektriciteit, wat enerzijds te verklaren valt doordat tot eind 2015 het aandeel van de variabeleprijscontracten voor de levering van gas aanzienlijk hoger lag dan voor elektriciteit, maar anderzijds ook doordat de jaar-op-jaarveranderingen van de gebruikte gasnoteringen groter uitvielen dan die van elektriciteit. Derhalve heeft de energiecomponent van gas in 2016 bijna aanhoudend een neerwaartse bijdrage van ongeveer 0,1 procentpunt geleverd. Over dezelfde periode bleef de invloed van de energiecomponent van elektriciteit (begin 2015 licht negatief en vanaf medio 2015 licht positief) zeer beperkt, ondanks de verhoging van het btw-tarief voor elektriciteit. Samen genomen leverden de energiecomponenten in 2016 een zeer geringe negatieve bijdrage aan het inflatieverloop, waardoor de versnelling van de inflatie die over die periode werd opgetekend, enigszins werd afgeremd. In de eerste helft van 2017 bedroeg de gecumuleerde positieve bijdrage van de twee energiecomponenten zowat 0,1 procentpunt, waardoor de vertraging van de inflatie in dezelfde mate afnam.

Grafiek 7 – Bijdrage van de energiecomponenten van de variabeleprijscontracten tot de totale inflatie
(raming in procentpunt; btw inbegrepen)

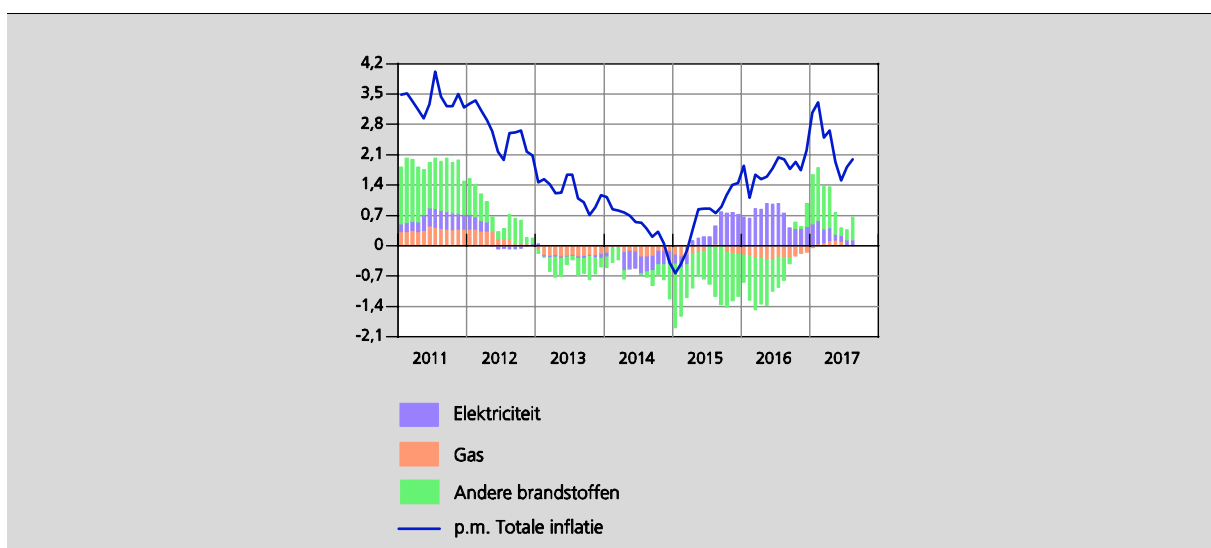
Bronnen: FOD Economie, INR – Prijzenobservatorium, raming NBB.

Indien tevens rekening wordt gehouden met de overige componenten van de detailhandelsprijs, geven de gegevens van de FOD Economie aan dat de totale detailhandelsprijs voor elektriciteit wel degelijk een zeer belangrijke bijdrage heeft geleverd tot de oplopende inflatie sinds het tweede kwartaal van 2015. Er werden immers, naast de reeds vermelde verhoging van het btw-tarief in september 2015, door diverse overheden maatregelen getroffen die de aan de consumenten aangerekende elektriciteitsprijs aanzienlijk hebben opgedreven. Zo werden de intercommunales, en dus ook de distributiemaatschappijen, vanaf medio 2015 onderworpen aan de vennootschapsbelasting, wat leidde

tot een verhoging van de distributietarieven (die tussen maart en augustus 2015 tot uiting komt in de HICP). Vlaanderen heeft dan weer in augustus 2015 in zijn distributietarief een prosumententarium opgenomen en verhoogde in maart 2016 de "Energiefonds"-bijdrage (van €3 tot €100 voor een gemiddeld gezin) die begin 2015 werd ingevoerd om de schuld van het systeem van de groenestroomcertificaten af te lossen, terwijl de gratis kWh elektriciteit in mei 2016 werden afgeschaft. Hoewel de laatstgenoemde maatregelen enkel van toepassing zijn in Vlaanderen, hebben ze niettemin het inflatiepeil op nationaal vlak aanzienlijk beïnvloed. Zo oefende de verhoging van de 'Energiefonds'-bijdrage een opwaarts basiseffect van zowat 0,25 procentpunt uit op de totale HICP-inflatie (die in maart 2016 1,6 % beliep). Doordat het prijsverloop van aardgas een neerwaartse invloed bleef hebben, werd de totale bijdrage van gas en elektriciteit tot de inflatie enigszins gedrukt; de beide energiedragers, samen beschouwd, hebben echter toch een aanzienlijke bijdrage geleverd tot de versnelling van de inflatie in 2016 (in tegenstelling trouwens tot de prijzen van brandstoffen voor wegvervoer en andere vloeibare en vaste brandstoffen).

In 2017 bleven de elektriciteitsprijzen, ondanks een daling van de noteringen, een opwaartse druk uitoefenen op de inflatie, onder meer door de toepassing van nieuwe distributietarieven in zowel Wallonië als Vlaanderen. De aardgasprijzen leverden een licht positieve bijdrage tot de inflatie die toe te schrijven is aan het verloop van de gasnoteringen, die ondanks de sinds maart 2017 opgetekende daling nog altijd hoger blijven op jaarbasis. Bovendien werden de tarieven voor het transport van aardgas in januari met ongeveer 5 % verhoogd.

Grafiek 8 - Bijdrage van de gas- en elektriciteitsprijzen tot de totale inflatie
(inflatie op jaarbasis in %; bijdragen in procentpunt)

Bronnen: FOD Economie en berekeningen NBB.

5.2 VERGELIJKING MET DE DRIE BUURLANDEN

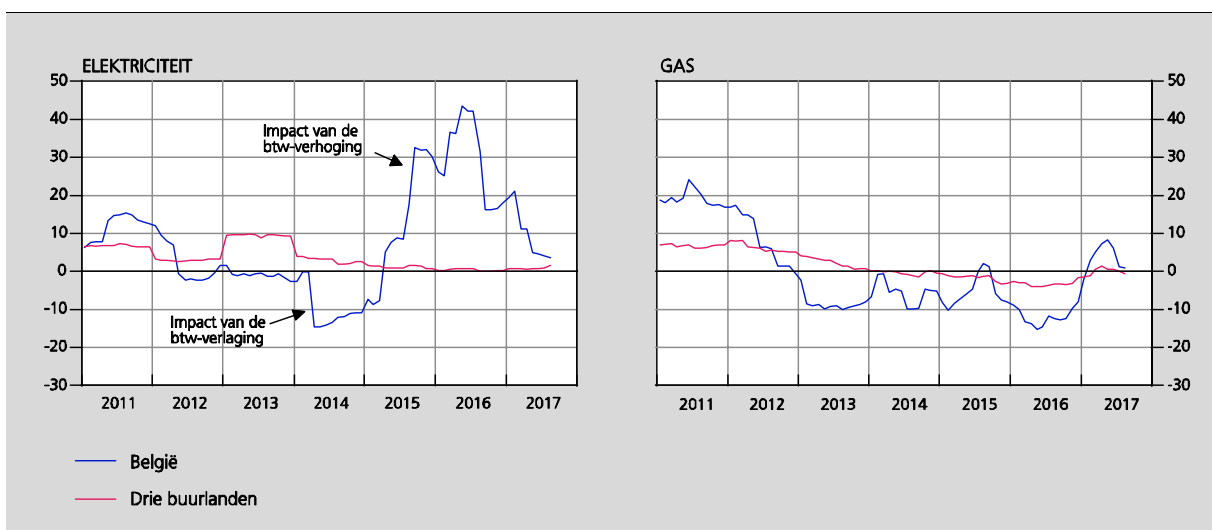
In deze paragraaf wordt, enerzijds, de impact van de energieprijzen op het inflatieverschil met de buurlanden onderzocht, en, anderzijds, een internationale vergelijking doorgevoerd van het niveau van de energieprijzen.

5.2.1 BIJDRAGE AAN HET INFLATIEVERSCHIL

De vergelijking van de consumptieprijzen van gas en elektriciteit in België met die in de buurlanden kan op basis van de gegevens van de HICP enkel gebeuren voor de totale consumentenprijs, aangezien de energiecomponent in de beschikbare gegevens niet afgezonderd kan worden van de andere onderdelen van de consumptieprijs van gas en elektriciteit.

Bij een vergelijking van het verloop op jaarbasis van de energieprijzen in België en in de drie buurlanden tijdens de recente periode, moet worden vastgesteld dat de HICP van gas en de HICP van elektriciteit uiteenlopen. Aangezien de prijzen in de drie buurlanden tot voor kort op jaarbasis vrijwel stabiel bleven (voor elektriciteit) of zelfs terugliepen (voor gas), droeg de ontwikkelingen van de gasprijs in België in 2016 algemeen beschouwd ertoe bij het inflatieverschil te verkleinen, terwijl de elektriciteitsprijs dat verschil sterk deed oplopen.

Grafiek 9 – Consumptieprijzen van gas en elektriciteit
(veranderingspercentages t.o.v. de overeenstemmende maand van het voorgaande jaar)

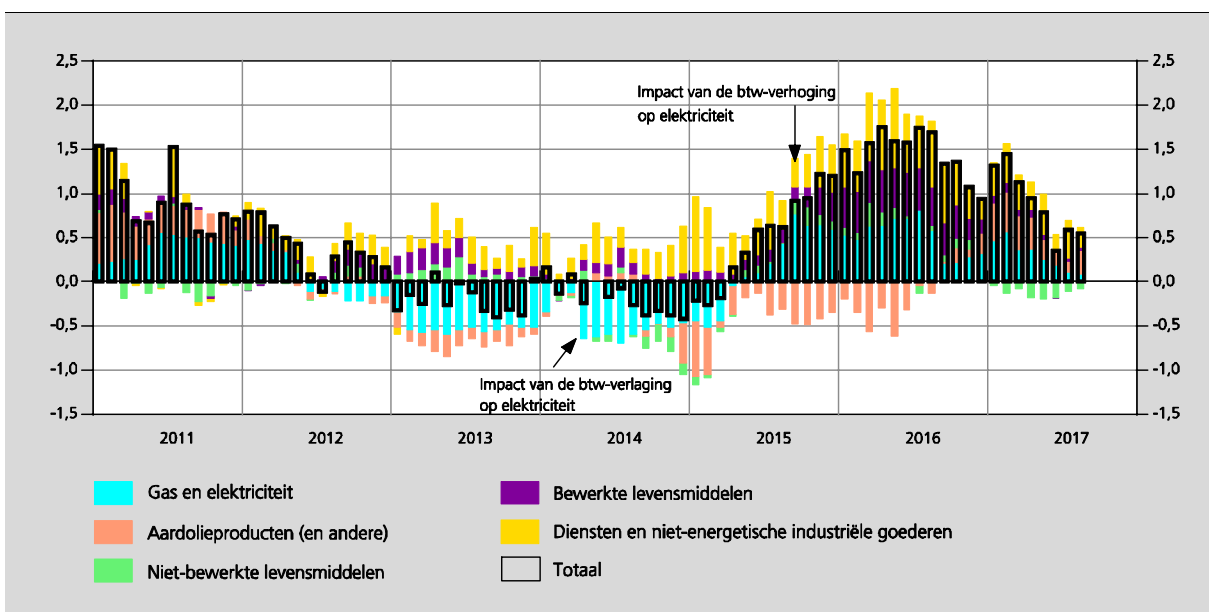
Bronnen: EC, Thomson Reuters Datastream.

In een recenter verleden is het verschil afgenomen door de tragere groei van de elektriciteitsprijzen in België. Voor gas, daarentegen, vertoonde het voor België gunstige inflatieverschil begin 2017 een kentering: het prijsverloop in de drie buurlanden stabiliseerde zich, terwijl in België tijdens het eerste kwartaal van 2017 een sterk opwaartse beweging wordt vastgesteld die hoofdzakelijk voortvloeit uit

een toename van de kosten van de energiegcomponent (stijging van de waarde van de indexeringsparameters en de tarieven van de vasteprijscontracten), alsook een lichte verhoging van de netwerktarieven. Het verloop van de elektriciteitsprijzen in België werd achtereenvolgens opwaarts beïnvloed door de verschillende maatregelen van de overheid in 2015 en 2016. Die maatregelen oefenden basiseffecten uit en de latere verdwijning hiervan remde daarentegen de inflatie in België af.

De gas- en elektriciteitsprijzen samen droegen vanaf medio 2015 in nettotermen sterk bij tot de toename van het inflatieverschil met de buurlanden, tot het hoogste peil sinds 2011. Sinds september 2016 wordt echter een daling van dat verschil vastgesteld, die samenvalt met het wegebben van het basiseffect dat samenhangt met de btw-verhoging op elektriciteit een jaar eerder. Begin 2017 liep het verschil weer op als gevolg van een hogere bijdrage van de gas- en elektriciteitsprijzen, waarvan de omvang trouwens vergelijkbaar was met de bijdrage van de prijzen voor aardolieproducten. Sinds maart wordt dat verschil geleidelijk kleiner dankzij de afname van de elektriciteitsprijs en, vanaf juni, de gasprijs.

Grafiek 10 – Bijdrage van de voornaamste componenten tot het inflatieverschil
(in procentpunt)

Bronnen: EC, Thomson Reuters Datastream.

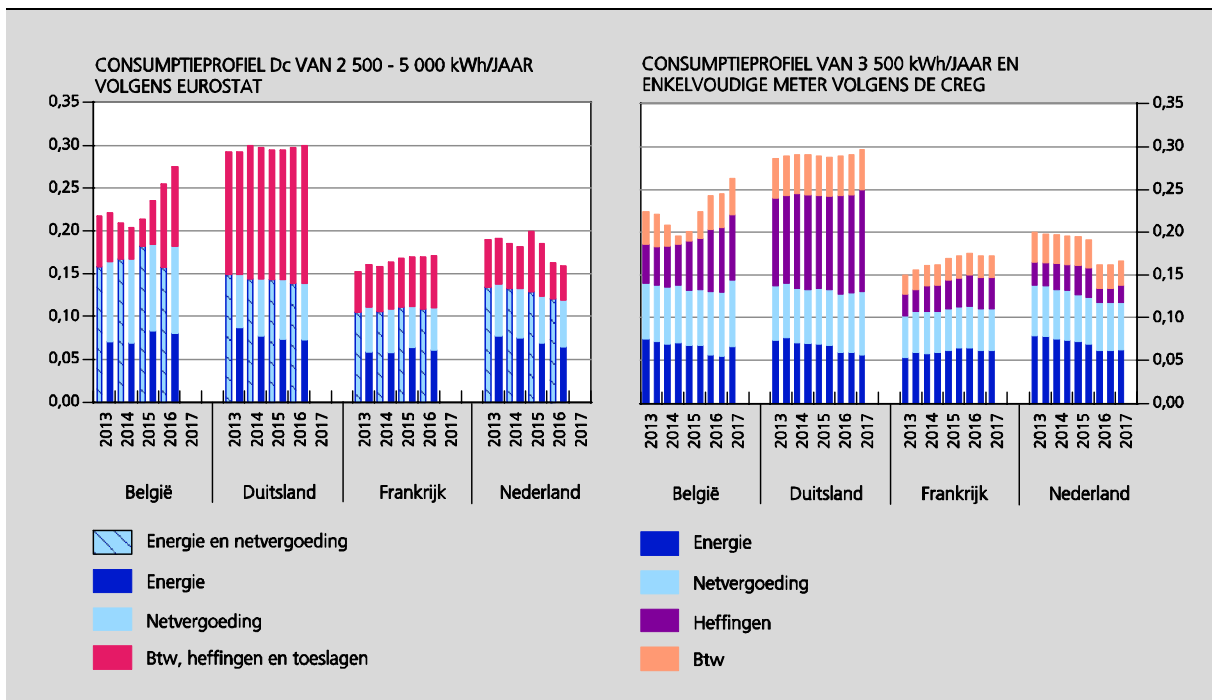
5.2.2 VERGELIJKING VAN DE PRIJZEN IN NIVEAU

Een laatste vergelijking betreft het niveau van de aan de huishoudens in België en in de buurlanden gefactureerde prijzen op basis van, enerzijds, halfjaarlijkse gegevens van Eurostat, en, anderzijds,

gegevens die maandelijks door de CREG worden opgetekend en verzameld in het kader van haar monitoring van het vangnet.¹⁹

De vastgestelde stijging van de elektriciteitsprijs voor een Belgisch huishouden komt tot uiting in een steeds groter verschil met de in Frankrijk en Nederland geldende prijzen. Hierdoor benadert het Belgische prijspeil meer en meer het niveau van de Duitse prijzen en wordt België trouwens het op twee na duurste land van de Europese Unie (na Denemarken en Duitsland).

Grafiek 11 – Verloop van de elektriciteitsprijzen voor huishoudens in België en in de drie buurlanden
(in €/kWh; halfjaarlijkse gegevens)

Bronnen: Eurostat en CREG.

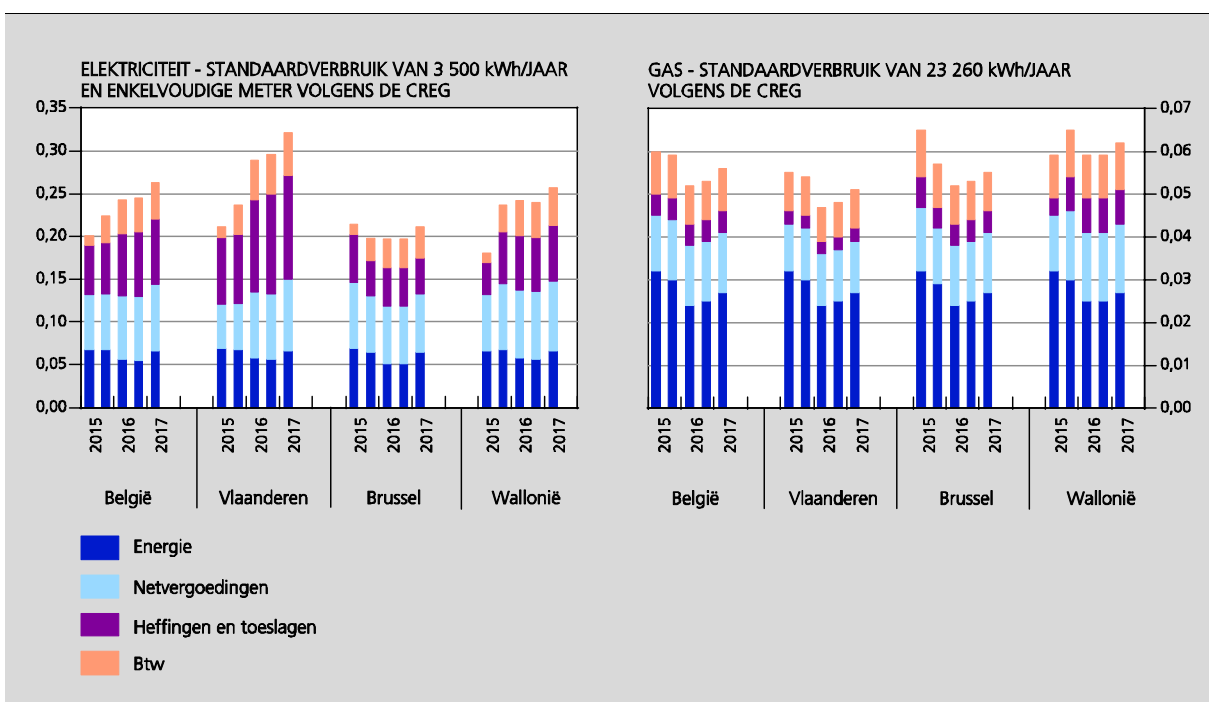
Indien enkel de energiecomponent wordt beschouwd, is de consumentenprijs in België vergelijkbaar met die in de drie buurlanden. Vergeleken met Frankrijk en Nederland heft België echter veel zwaardere belastingen en worden hier hogere netwerkkosten toegepast; deze kosten nemen bovendien nog toe, waardoor ze boven de energiekosten uitkomen. Het nog gunstige prijsverschil met

¹⁹ De gegevens van Eurostat worden op vrijwillige basis verzameld, en hebben betrekking op het halfjaarlijkse gemiddelde van de door de huishoudens betaalde prijzen. De door de CREG aangeleverde gegevens zijn gebaseerd op een representatieve selectie van producten zoals ze aan de eindafnemer worden gefactureerd. Het gaat om een gewogen gemiddelde van de energieprijzen van het standaardaanbod van de standaardleverancier in een bepaalde regio, van het beste aanbod in dezelfde regio als dat van de standaardleverancier, en van een concurrerend aanbod van de tweede leverancier op de markt. Voor een objectieve vergelijking tussen de landen wordt elke subcomponent van de prijs voor elektriciteit en aardgas desgevallend gecorrigeerd. Zo worden, bijvoorbeeld, de in de prijs van de leverancier opgenomen kosten van hernieuwbare energie of de aan de netbeheerders toegerekende kosten van de verplichtingen tot openbare dienstverlening buiten beschouwing gelaten en toegewezen aan de toeslagen.

Duitsland valt dan weer te verklaren door de omvangrijke toeslagen die dat land aan de huishoudens oplegt ter ondersteuning van elektriciteit uit hernieuwbare energiebronnen. De bijwerking in 2017 van een aantal tarieven voor verplichtingen tot openbare dienstverlening en toeslagen deden de elektriciteitsfactuur in België echter oplopen. Die aanpassingen hebben betrekking op de tarieven voor de verplichtingen tot openbare dienstverlening in verband met de strategische reserve, en op die voor de financiering van de aansluiting van de offshore windenergieparken, de financiering van de federale groenestroomcertificaten, de financiering van de maatregelen ter ondersteuning van hernieuwbare energie en warmtekrachtkoppeling in Vlaanderen, de financiering van de maatregelen ter bevordering van rationeel energiegebruik in Vlaanderen en de in 2016 door sommige Vlaamse gemeenten ingevoerde toeslag voor de taksen op 'masten' en 'sleuven'.

Die diverse tariefaanpassingen door de Vlaamse overheid hebben het verloop van de elektriciteitsprijs op nationaal niveau beïnvloed. Zo lagen de elektriciteitsprijzen in de eerste helft van 2017 in Vlaanderen respectievelijk 25 tot 50 % hoger dan in Brussel en in Wallonië, en zulks ondanks een lichte stijging van de finale prijs van elektriciteit in die gewesten. Er zij opgemerkt dat de 'Energiefonds'-bijdrage (de belasting om de schuld gerelateerd aan het stelsel van de groenestroomcertificaten te verkleinen), als gevolg van een beslissing van het Grondwettelijk Hof vanaf 2018 moet worden opgeheven, wat een aanzienlijke invloed op de totale inflatie zal uitoefenen (zowat -0,24 procentpunt vanaf januari 2018).

Grafiek 12 – Verloop van de elektriciteits- en gasprijzen voor huishoudens in België en in de drie gewesten
(in €/kWh; halfjaarlijkse gegevens)

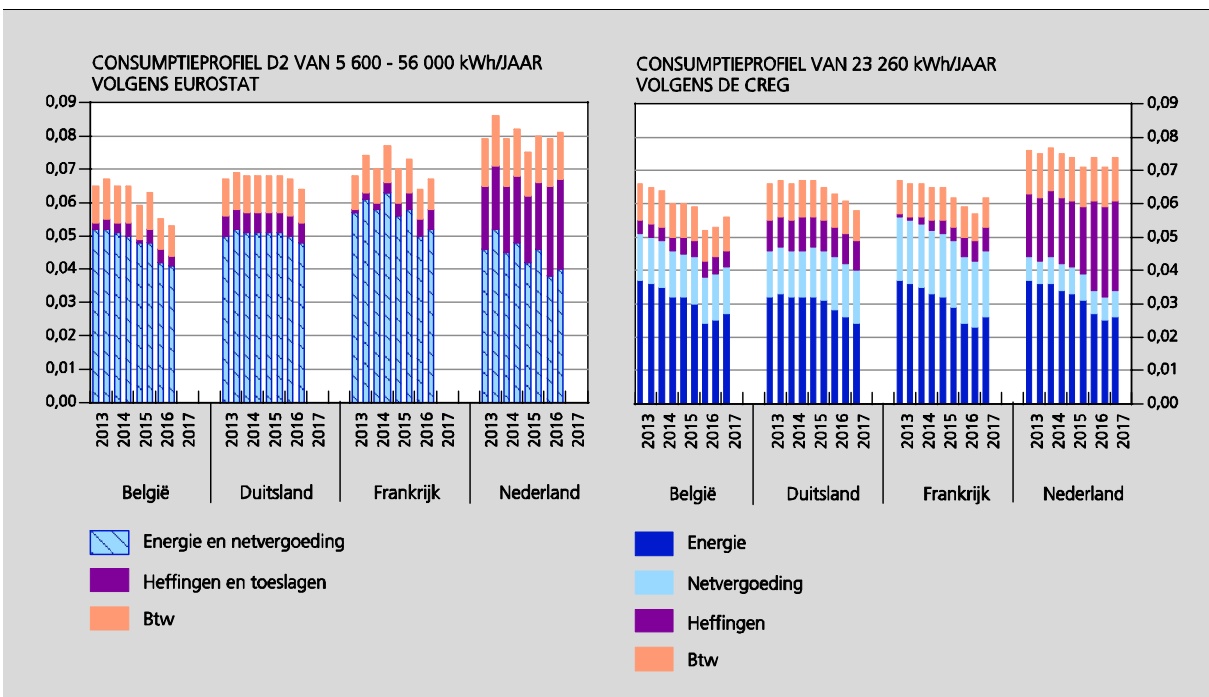
Bron: CREG.

Met betrekking tot de gasprijs blijkt dat de neerwaartse trend van de energieprijs zich eerst heeft voortgezet tot de eerste helft van 2016 en dat de prijs vervolgens weer licht toenam. Desondanks werd gas voor een Belgisch huishouden goedkoper dan in de buurlanden (hoewel de prijsverschillen tussen de landen minder uitgesproken zijn dan voor de elektriciteitsprijs).

De prijs van de energiecomponent is in de meest recente periode in de meeste landen gedaald en is momenteel vergelijkbaar in de vier landen. De lagere eindprijs in België valt ten opzichte van Duitsland te verklaren door de zwaardere heffingen in dat land, en tegenover Frankrijk door de hogere Franse netwerkcosten. Wat Nederland betreft, dat zelf gas produceert, is het opmerkelijk dat de consumenten er niet kunnen genieten van lagere prijzen. De overheid heeft er immers, door middel van de 'Regulerende Energiebelasting', hoge heffingen opgelegd om energiebesparingen en de verlaging van de CO₂-emissies te bevorderen. Omgekeerd worden de elektriciteitsprijzen er minder sterk belast.

Het verschil in de gasprijs die door de consument naar gelang van het gewest wordt betaald, is toe te schrijven aan heffingen van de overheid. Die heffingen zijn in Wallonië het hoogst, met name als gevolg van de toepassing van een wevergoeding voor de bezetting van het openbaar domein en een vergoeding voor de aansluiting op het gasnet (bovenop de energiebijdrage en de ook in de andere gewesten geheven federale bijdrage). In Brussel moet rekening worden gehouden met de toeslag voor de financiering van de openbare dienstverplichtingen ten laste van Sibelga.

Grafiek 13 – Verloop van de aardgasprijzen voor huishoudens in België en in de drie buurlanden
(in €/kWh; halfjaarlijkse gegevens)

Bronnen: Eurostat en CREG.

6 Conclusies

Zoals in het verleden dient de beoordeling van het vangnetmechanisme in dit verslag omzichtig te worden geïnterpreteerd, aangezien er onvoldoende precieze gegevens voorhanden zijn om de effecten van het stelsel als zodanig af te zonderen van die van de toegenomen concurrentie en van het prijsverloop van de energetische grondstoffen.

Het mechanisme heeft enkel betrekking op de energiecomponent, en niet op de transport- en distributiekosten, de heffingen en de belastingen die de totale consumentenprijs mee bepalen. Het is ook enkel van toepassing op de variabeleprijcontracten. Er dient echter te worden opgemerkt dat de draagwijdte van dat mechanisme geleidelijk werd uitgehold, gezien de aanzienlijke afname van zowel het belang van de energiecomponent in de totale factuur als het aandeel van de variabeleprijcontracten in het totaal aantal contracten, en dit zowel voor gas als voor elektriciteit.

Tussen medio 2015 en medio 2016 zijn de noteringen van gas en elektriciteit, die moeten worden gehanteerd om de prijs van de energiecomponenten van de variabeleprijcontracten te indexeren, eerst gedaald. Vervolgens vertoonden ze een opwaartse tendens; deze hield aan tot eind 2016 voor elektriciteit en tot het einde van het eerste kwartaal 2017 voor gas. Nadien daalden de noteringen en deze kwamen in juli 2017 uit op een vergelijkbaar niveau als in juli 2016.

Die ontwikkelingen werkten door in het verloop van de prijs van de energiecomponent van aardgas en elektriciteit die eerst sinds 2013 een aanzienlijke daling liet optekenen, waarna in het tweede kwartaal van 2016 een omslag volgde. Het verloop van de energiecomponent van elektriciteit, daarentegen, werd beïnvloed door de verhoging van het btw-tarief in september 2015 en vervolgens door de afschaffing, op 1 januari 2016, van de gratis elektriciteit (opgenomen in de HICP vanaf mei 2016). Door het verdwijnen van de aan die maatregelen gerelateerde basiseffecten, is het verdere verloop meer in overeenstemming met de ontwikkeling op jaarbasis van de elektriciteitsnoteringen, die sinds januari 2017 fors hoger zijn.

Uit een vergelijking van het verloop van die component voor de historische leverancier volgens de oude en de nieuwe parameters blijkt dat het neerwaarts effect van het gebruik van de nieuwe indexeringsmethodes op de prijs van zowel gas als elektriciteit, de laatste 12 maanden niet meer doorging: de respectieve ontwikkelingen van de paramaters die werden gehanteerd om de prijs van de energiecomponenten te indexeren, hebben de tarieven eerst opwaarts beïnvloed en sinds maart 2017 neerwaarts. Het zij bovendien opgemerkt dat de volatiliteit van de energiecomponent van elektriciteit, gemeten aan de hand van de standaardafwijking, die na de invoering van de nieuwe parameters afgenomen was, sinds begin 2016 toegenomen is. In het geval van gas, gaven de nieuwe indexeringsparameters vanaf 2014 een volatiel verloop te zien, zij het in veel geringere mate dan voor de elektriciteitsprijzen.

Vanaf de invoering van het mechanisme tot medio 2015, leverden de energiecomponenten van de variabeleprijcontracten voor gas en elektriciteit een negatieve bijdrage aan de inflatie. Later hielden

de verhoging van de btw op elektriciteit en de afschaffing van de gratis kWh in Vlaanderen een lichte positieve bijdrage van elektriciteit in. De bijdrage van gas bleef negatief in 2016. In de eerste helft van 2017 leverden de beide energiecomponenten een gecumuleerde positieve bijdrage van zowat 0,1 procentpunt die de vertraging van de inflatie in dezelfde mate verminderde. Wordt daarentegen rekening gehouden met de andere componenten van de detailhandelsprijzen (netwerkkosten en belastingen en toeslagen), dan leverden de consumptieprijzen voor elektriciteit tot september 2016 een positieve bijdrage (ten belope van 0,7 procentpunt) aan de versnelling van de inflatie. Sindsdien is die met de helft verminderd. Verscheidene door de overheid genomen maatregelen, in het bijzonder in Vlaanderen, liggen ten grondslag aan een aanzienlijke stijging van de distributietarieven en van de toeslagen voor de elektriciteitsvoorziening. De aardgasprijzen leverden een licht positieve bijdrage aan de inflatie als gevolg van het verloop van de gasnoteringen en een stijging van de transporttarieven begin 2017.

In het algemeen heeft de gasprijs in België, sinds de invoering van dat mechanisme, ertoe bijgedragen het inflatieverschil ten opzichte van de buurlanden te verkleinen. Sinds begin 2017 versnelde de stijging van de gasprijzen in België niettemin ten opzichte van die in de buurlanden. Voor elektriciteit, daarentegen, waarvoor het prijsverloop in de buurlanden stabiel bleef, leverde de gestage versnelling van de prijzen tot medio 2016 een aanzienlijke bijdrage aan het verruimen van het inflatieverschil. Sindsdien tekende zich een vertraging af. Een deel van het inflatieverschil met de buurlanden kan worden toegeschreven aan het feit dat België, in tegenstelling tot zijn buurlanden, een automatisch indexeringsmechanisme voor de variabeleprijsovereenkomsten (indexering om de drie maanden) hanteert.

De sinds 2014 opgetekende stijging van de aan de Belgische huishoudens in rekening gebrachte elektriciteitsprijs komt tot uiting in een steeds groter prijsverschil ten opzichte van Frankrijk en Nederland. Daardoor wordt het niveau van de Duitse prijzen steeds dichterbij benaderd. De gasprijs, van zijn kant, is in België meer gedaald dan in de buurlanden, zodat de Belgische huishoudens momenteel voordeliger tarieven genieten dan hun Duitse, Franse en Nederlandse buren.

Meer in het algemeen ging de invoering van het vangnetmechanisme gepaard met uiteenlopende maatregelen om de marktdynamiek te bevorderen en de concurrentie aan te wakkeren ten behoeve van de consument. In dat verband zijn er nog verbeteringen mogelijk om de consument te laten profiteren van lagere prijzen die voortvloeien uit een grotere concurrentie.